

Creative Quest

MAAK EEN GEWOONTE
VAN NIEUWE IDEEËN

Questlove

ten have

Creative Quest

Inhoud

8	<u>Inleiding</u>
14	<u>De vonk</u>
48	<u>Mentors en leerlingen</u>
76	<u>Aan de slag...</u>
100	<u>Het netwerk</u>
138	<u>Inkorten, hergebruiken en recyclen</u>
182	<u>Conservator van je eigen museum</u>
212	<u>Het uitstapje</u>
238	<u>De markt</u>
256	<u>Succes en mislukking</u>
288	<u>Geen einde</u>
294	Nawoord
298	Dankwoord
300	Over de omslag

Voor mijn vader, mijn eerste mentor.
Dank je wel dat je me hebt geleerd hoe ik creatief moest zijn,
hoe ik gefocust moest zijn, hoe ik veerkrachtig moest zijn –
hoe ik moest zijn.

Inleiding

Tientallen jaren na het begin van mijn carrière, met vele albums en songs op mijn naam, weet ik nog steeds niet of ik wel echt creatief ben. Het grootste deel van de tijd ben ik meer bezig het creatieve werk om me heen in me op te nemen dan dat ik daadwerkelijk zelf creëer. Op sommige momenten heb ik het gevoel dat ik een veel betere leerling ben dan een leraar of een maker. Het creatiefste wat ik vandaag bijvoorbeeld heb gedaan was wakker worden en Jimmy Jam sms'en over een obscuur B-kantje uit 1987. Maar dat is niet erg; het voelt alsof mijn leven compleet is, omdat ik maar één sms'je verwijderd ben van de artiesten van de platenverzameling uit mijn jeugd. Daardoor voel ik me bijna net zo voldaan alsof ik het werk zelf heb gecreëerd. En zo gaat het op heel veel dagen: ik word wakker, ik bemoei me met creatief werk en ik creëer zelf niets. Soms denk ik dat ik word beperkt door informatie – dat ik te gefocust ben op de subtiele details van dingen, niet in staat om me te ontworstelen aan de greep die het werk van andere mensen op me heeft. Is het belangrijker voor me om een nummer te schrijven dat impact heeft op de wereld of haal ik voldoening uit het leren kennen van de nummers (of boeken of films) van iemand anders? Maar op andere dagen creëer ik volop: ik maak albums, doe mee aan comedysketches, of leer hoe ik huishoudelijke artikelen moet maken of boeken moet schrijven. Ben ik dus creatief? Kan ik andere mensen leren hoe ze hun eigen creatieve energie kunnen bundelen en hun eigen creatieve angsten kunnen overwinnen?

Dit boek is een manier om die vragen te beantwoorden, en tegelijkertijd is het een manier om die vragen onopgelost te laten. Ik zal mijn creatieve proces verkennen door de creatieve processen te onderzoeken van mensen die ken – die al overtuigde kunstenaars zijn, of het nu gaat om muzikanten, koks, komieken of filmmakers. Ik zal me als een goede leerling door hen laten onderwijzen, en ik zal proberen te begrijpen op welke manieren zij mijn eigen creativiteit voeden. Ik zal ook verhalen uit mijn eigen leven vertellen. Deze verhalen zijn niet altijd nieuw, maar door ze opnieuw te vertellen dienen ze een

ander doel. Toen ik verhalen vertelde in mijn autobiografie, *Mo' Meta Blues*, was dat om de lezer mee te nemen door de gangen van mijn leven. Als ik soms verhalen vertel van achter mijn drumstel bij *The Tonight Show*, is dat om Jimmy Fallon aan het lachen te maken of een bruggetje te slaan naar het volgende onderdeel. In dit boek zijn de verhalen commentaren op zichzelf, gelegenheden om het creatieve proces te laten zien en te analyseren. Beschouw ze maar als een remix.

Maken creatieve mensen gewoon dingen zonder erover na te denken? Maakt het hen bezorgd dat ze het niet goed krijgen, niet goed doen, of dat hun wordt verteld dat ze het niet goed doen? Of lopen ze gewoon een ruimte binnen, pakken ze verf en doek, en gaan ze aan het werk? Ik vraag het omdat ik die onzekerheid nooit van me af heb kunnen zetten.

Om die reden ben ik al heel lang geïnteresseerd in boeken over creativiteit. Of beter gezegd, ik ben geïnteresseerd in de reden waarom ik er sceptisch over ben. Ik koop ze en lees ze en denk dan na over of ze wel of niet bijdragen aan hoe ik in het algemeen over dingen denk: in het bijzonder over hoe ideeën zich vanuit mijn hersenen uitbreiden naar de wereld. Dat is vaker niet dan wel het geval. Dat is niet per se kritiek op die boeken. Vele ervan zijn boeken waar andere mensen bij zweren – ze zeggen dat ik ze moet kopen, en verzekeren me dat ze mijn leven zullen veranderen. Als dat dan niet zo is, ben ik altijd een beetje teleurgesteld. Wat ik heb geleerd is dat mijn benadering van creativiteit anders is dan die van de meeste andere mensen. Ik weet niet of ze beter of slechter is, maar ik weet dat ze anders is, grotendeels omdat mijn ervaring me heeft laten slagen in een heleboel uiteenlopende disciplines, soms zonder veel voorbereiding. Boeken over creativiteit vallen meestal, of in elk geval voordat dit boek er was, in twee brede categorieën. Aan de ene kant zijn er boeken die creativiteit benaderen vanuit een rechttoe rechtaan hoe-doe-je-het-standpunt. Hoe maak je een plaat die in de hitlijsten komt? Hoe schrijf je een script voor een kassucces? Hoe kan een willekeurige gemiddelde bur-

ger zijn of haar creatieve instincten aanboren? Aan de andere kant zijn er boeken die creativiteit beschouwen als een therapeutische onderneming. Hoe kom je met ideeën waar je een beter en zelfverzekerder persoon van wordt in je dagelijkse leven? Ik wilde een boek schrijven dat allebei tegelijkertijd doet. Ik werk al sinds mijn tienerjaren als creatieve professional. En ik voel me aangesproken door elk van deze capaciteiten: 'creatief' en 'professioneel'. Kunst hoeft niet iets te zijn wat je alleen maar achter gesloten deuren doet, voor persoonlijk spiritueel gewin. Maar het is ook niet zomaar een productgericht proces dat onderhevig is aan marktwerking. Ik leef en werk op het kruispunt van kunst en commercie.

Ik wil mensen laten zien hoe ik heb geleerd om me over twee sporen tegelijk voort te bewegen – hoe ik persoonlijke risico's ben blijven nemen in mijn kunst terwijl ik tegelijkertijd de fijne kneepjes van commercieel succes onder de knie kreeg. Het resultaat is dit boek, waarin ik vertel hoe ik creativiteit heb leren begrijpen en hoe ik succes heb gehad met creatieve projecten. Ik wil mijn ervaringen gebruiken – niet alleen mijn eigen successen en mislukkingen, maar ook de uitdagingen die anderen zijn tegengekomen (en hebben overwonnen) – om lezers te helpen een koers uit te zetten door het creatieve proces. Iedereen kent dat proces wel in grote lijnen. Iedereen weet dat het begint met het idee en eindigt met de uitvoering van het idee, maar de zoektocht van de kunstenaar of de artiest is tegelijkertijd algemener en specifiek. Je moet weten wanneer je een idee meteen moet beetpakken en wanneer je het met rust moet laten, wanneer je het voor jezelf moet houden en wanneer je het de wereld in moet sturen, wanneer je moet consolideren wat je hebt en wanneer je je op onbekend terrein moet begeven. Creativiteit is geen spelletje ganzenbord – het is ingewikkelder dan dat – maar er is wel een spelbord, waarop bepaalde spelregels gelden, en dat wil ik voor de lezers uittekenen.

In *The Wizard of Oz*, nadat Dorothy door de mangel is gegaan, zegt de goede heks tegen haar dat ze al die tijd al in staat was om naar huis te gaan. Ze had alleen maar de hakken van

haar rode schoentjes tegen elkaar hoeven klikken. Ik ga hier niet de goede heks uithangen en jullie tot het einde laten wachten. Ik vertel jullie dit helemaal aan het begin: jij – en alleen jij – kunt deze creatieve oefeningen laten werken. Het enige wat ik kan doen is aanwijzingen geven, je bij de hand en soms even bij de neus nemen. Pik ervan op wat je wilt, wanneer je dat wilt. Het boek ligt in jouw handen. Hoe het wordt gebruikt ligt ook in jouw handen.

Ik ga geen verheven beweringen doen, maar wel deze: als je dit boek goed gebruikt, zul je iets leren, al is het maar dat je al geloofde in je eigen versie van veel van deze inzichten. Dat is een van de geheimen die een gewiekstere marketingman misschien voor een bonustrack zou bewaren maar die ik als eerste *sequence* weggeef: veel van deze dingen zullen overeenstemmen met de intuïtie die je al hebt. Daar zal ik je bewijs voor geven. Ik zal je laten zien dat andere mensen vergelijkbare werkwijzen hebben, zowel met die van elkaar als met die van mij. Maar het belangrijkste inzicht dat ik je wil geven is dat je vermoedens over creativiteit waarschijnlijk juist zijn. Als het je lukt om geloof te hechten aan je eigen intuïtie is dat op creatief gebied een belangrijke stap vooruit.

Creativiteit zie ik vaak als iets wat midden in een stroom zijn werk doet. Ideeën ontstaan overal om me heen, de hele tijd door, en ik heb moeten leren hoe ik ze allemaal moest verwerken. Ik heb geleerd hoe ik een filter moest zijn: kundig, actief, betrokken en gemotiveerd. Of ik nu werk aan een album, een nummer, een ontwerp of een gesprek, ik heb het geluk gehad dat ik het pad heb gekruist van *thought leaders* op allerlei gebied: van Neil deGrasse Tyson tot president Barack Obama, van Tom Sachs tot Björk en tot Ferran Adrià, van David Lynch tot Kehinde Wiley, Wangechi Mutu en tot Usher. Deze mensen hebben me geïnspireerd, vaak met verhalen over hoe anderen hen weer hebben geïnspireerd. Iedere creatieve persoon zit onder een boom waarvan de takken zich overal heen uitspreiden – naar andere vakgebieden, terug in de tijd – op manieren die

helpen hun creatieve processen te definiëren en herdefiniëren.

Wat volgt is een beetje een sprong in het diepe, maar dat is creativiteit altijd. Laten we dus de armen in elkaar haken, in metaforische zin, en de sprong wagen.

Questlove

New York

De
vonk
*

De platenverzameling

Toen ik klein was, had mijn vader de platenverzameling. Het was natuurlijk strikt genomen *een* platenverzameling, maar voor mij was het *DE* platenverzameling. Hij had heel veel platen van heel veel verschillende genres. Hij had uiteraard soulmuziek, omdat hij doowopzanger was geweest en de leider van een populaire groep van halverwege de jaren vijftig, en omdat soul – of tenminste de smooth soul van halverwege de jaren zeventig, voordat de disco opkwam – de meest rechtstreekse afstammeling was van de doowop. Wat we ‘yachtrock’ zijn gaan noemen – softrock met meerstemmige zang, zoals Kenny Loggins of Christopher Cross – was zijn lievelingsgenre, omdat het min of meer dezelfde vibe had als doowop. Maar hij had ook arenarock en jazz en een beetje reggae. Van alles wat.

Het leuke aan platen was dat ze niet voelden als afgesloten ideeën. Het waren ideeën die je kon openen en ideeën die je kon gebruiken. En dat is ook wat mijn vader deed. Hij draaide thuis platen. Daar heb ik heel levendige herinneringen aan. Ik was thuis in Philadelphia: ik was drie. Meestal hadden we na het eten en voor bedtijd een periode van twee uur waarin mijn vader en moeder zich ontspanden en naar muziek luisterden; ze stapelden zes platen op de draaischijf, op de platenwisseelaar, en lieten ze vervolgens afspelen. Dat betekende dat ik alle A-kanten van alle elpees te horen kreeg. Op een avond was de eerste plaat op de stapel *Stevie Wonder Presents Syreeta*, het tweede album van Syreeta Wright, de getalenteerde songschrijfster en zangeres die in die tijd Stevie Wonders vrouw was. Het tweede nummer op die specifieke plaat was ‘Spinnin’ and Spinnin’’, waarin de theorie wordt ontvouwen dat een liefdesverhouding als een draaimolen kan zijn: opwindend, maar ook om draaierig van te worden. Het middenstuk van het nummer heeft de sfeer van een circus, bijna variété, en daarna versnelt het steeds verder. Net op het moment dat het afgelopen was, hoorde ik een flinke klap in de keuken. Ik ging kijken en zag een muis in een val, met zijn nek beklemd. Hij leefde nog

en piepte het uit. Tot op de dag van vandaag vormen knaagdiëren een groot trauma.

Die herinnering verankert het nummer emotioneel. Maar ik herinner me ook dat ik er analytisch over nadacht, geobsedeerd door alle andere elementen van de plaat. In het bijzonder raakte ik geobsedeerd door de synthesizerriedel aan het eind, die werd gespeeld net voordat de nek van de muis door de val werd beklemd. Achteraf gezien merk ik duidelijk dat Stevie en Syreeta een overdosis van The Beatles hadden gehad, en in het bijzonder van *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*. (Syreeta had op haar eerste plaat, twee jaar eerder, een cover van 'She's Leaving Home' gedaan.) Door The Beatles en witte Britse pop als toetssteen te gebruiken verwierf Stevie vrijheid: als zwarte artiest werd hij niet beperkt tot funkwork-outs of discobeats. Het leidde hem naar sommige van zijn mooiste songs, die tot de mooiste muziek behoren die iemand ooit heeft gemaakt. Maar op dat moment was ik drie. Ik had mijn reacties nog niet gescheiden in emotie aan de ene en analyse aan de andere kant. Ik kreeg het allemaal over me heen in één waterval. Dat synthesizergeluid aan het eind is de doodsklok voor de muis, en het is afschrikwekkend. Het is me altijd bijgebleven.

Ik begon over elke plaat in huis op die manier na te denken. Het maakte niet uit of het Al Green was die 'Call Me' zong of Pilot die 'Magic' zong. Ze hadden allemaal nog een extra betekenis. Ze waren een weergave van een moment (in die zin dat ze een plaat of een opnamesessie waren) en daarnaast waren ze een weergave van een ander moment (in die zin dat ik me levendig kon herinneren waar ik was toen ik ze hoorde). Dat is al mijn hele leven zo: mijn eerste auto-ongeluk was op de melodie van 'Ironic' van Alanis Morissette. Ik slipte over ijsel terwijl ik een date had met een meisje dat aan Rutgers University studeerde. Ik stuurde voorzichtig langs een opeenhoping van vijf auto's, min of meer als ramptoeristen, en toen reden we er al rondtollend dwars tegenaan. Dat nummer is voor altijd een auto-ongelukliedje.

Die platen waren een van mijn belangrijkste kennismakin-

gen met het creëren van ideeën en hoe die een creatief product worden. Ik hoorde muziek uit andere bronnen. Ik hoorde muziek op de radio. Ik hoorde mijn eigen muziek als ik aan het oefenen was op mijn drumstel. Maar platen waren een alles-in-eenpakket. Ze brachten muziek de lucht in, maar ze waren ook die zwarte schijf die ronddraaide, met het label in het midden, ze waren de foto van de hoes en ze waren de teksten op het inlegvel. Ze waren iets wat op mijn handen lag, tastbaar gewicht, iets wat het zonlicht kon tegenhouden. Ze deden alles wat ze konden met het idee, en dat wás nogal wat. Na een heel leven van platen maken sta ik nu in de schaduw van de boom van het gehele proces en het gehele product. Maar ik denk dat ik toen al het zaadje van die dingen in me had.

We zijn intussen een heel eind verder en in een bepaald opzicht zijn we achteruitgegaan. Platen hebben geen grote hoezen meer. Ze hebben geen inlegvellen meer, niet op dezelfde manier. Ze hebben geen labels meer in het midden. En het grootste deel van de muziek die we consumeren heeft geen tastbare vorm. Ze zit in een cloud en wordt vervolgens naar onze zak gestuurd, zonder dat ze ooit iets wordt wat we in handen kunnen hebben. Maar je kunt er wel je hoofd op leggen. Songs zijn nog steeds ideeën. Als ik ze hoor, denk ik nog steeds terug aan die momenten waarop ik de hoezen vastpakte en nadacht over de hersenen die het vanuit het niets een bestaan gaven. Toen begreep ik dat proces niet, en ik weet niet zeker of ik het nu wel begrijp.

Gordon Torr

Als je het over creativiteit hebt, doe je dat meestal in metaforen. Ten eerste is het moeilijk om het fenomeen meteen beet te pakken: ik heb in de loop der jaren heel wat boeken gelezen over het creatieve proces, en hun eerste taak is meestal om erachter te komen wat iemand tot een creatieve persoon maakt. Als er iemand bij je op de stoep staat, hoe weet je dan of hij

of zij een creatieve persoon is? We verwachten niet dat die persoon plotseling zijn of haar hand in een tas steekt en met een kant-en-klaar olieverfschilderij komt, dus hoe weten we het dan? Hangt het af van wat hij zegt, of wat zij doet? Zijn er aanwijzingen in de lichaamstaal of de manier waarop de ogen bewegen?

Ik zou deze vragen beantwoorden door te zeggen dat het de verkeerde vragen zijn. Het gaat er niet om of mensen *zién* dat je creatief bent. Als je je daar druk om maakt, zet dan een baret op. Het gaat erom of je contact kunt maken met je eigen creatieve impuls. Creativiteit is een vuur. Dat hebben we al vastgesteld. Maar ik zal beginnen met de vonk.

Wat is de vonk? Dat is het begin van elke creatieve handeling. Zonder vonk kun je geen vuur maken. (Ik zal me bedwingen om zo vroeg in dit boek al de #TeamSpringsteen- of #TeamJoel-discussie aan te zwengelen.) Dus daar zou ik mee willen beginnen – in je eigen hoofd. Hoe krijg je een idee? Hoe merk je dat het zich vormt in je gedachten? En hoe kun je van je brein het soort brein maken dat voor ideeën openstaat?

Er zijn mensen die zeggen dat onderzoek heeft aangetoond dat iedereen tot op zekere hoogte creatief is. Overigens zijn er onderzoeken die vrijwel alles aantonen. Maar laten we er eens van uitgaan dat het waar is. Iedereen is tot op zekere hoogte creatief. Maar gradaties zijn van belang, net als bij het weer of bij misdaad. Ik weet nog dat ik hier ooit een gesprek over had met iemand uit het bedrijfsleven. Het was bij een van mijn *food salons*: dat zijn de bijeenkomsten die ik organiseer in het New York by Gehry-gebouw in Manhattan, waar ik chef-koks met wie ik bevriend ben, uitnodig om nieuwe gerechten te creëren voor mij en voor een groep gasten, meestal muzikanten, kunstenaars, komieken of schrijvers. Er zijn ook wel zakenmensen bij, maar meestal geen Wall Street-types – je zou hen culturele zakenmensen kunnen noemen. (In feite zijn sommigen van die zakenmensen verantwoordelijk geweest voor een aantal van de interessantste inzichten, omdat ze creativiteit vanuit een andere hoek benaderen.) Deze persoon werkte voor een

internetbedrijf. Als jongeman was hij heel erg geïnteresseerd in muziek. Hij speelde piano, maar hij had nooit veel met les opgehad omdat hij altijd zijn eigen nummers probeerde te schrijven. Ik vertelde hem dat veel van de muzikanten die ik kende zo waren. Ze wezen het benauwende van instructie af omdat ze zich breed wilden openstellen. Hij vertelde dat veel zakenmensen de tegengestelde richting op gingen: zij accepteerden het benauwende van instructie omdat zich breed openstellen risicovol was.

‘Is creativiteit in het bedrijfsleven belangrijk?’ vroeg ik.

Het was een vraag waarover ik had nagedacht, maar niet een die ik ooit rechtstreeks had gesteld, in elk geval niet aan iemand die in het bedrijfsleven werkte. Dit gebeurde tijdens de maanden waarin ik nadacht over dit boek en ik beschouwde het als research.

‘Dan heb ik twee woorden voor jou,’ zei hij. ‘Gordon Torr.’

‘Wat?’ Ik dacht dat hij in geheimtaal sprak. Misschien was het wel Cockney-slang. Misschien bedoelde hij met ‘Gordon Torr’ wel ‘To the core’ of ‘Through the door’.

Het bleek dat Gordon Torr een naam was. Torr was een Zuid-Afrikaanse creatief directeur uit de jaren tachtig en negentig. Hij organiseerde reclamecampagnes, leidde bedrijven en schreef ook motivatieboeken en romans. Ook nam hij stelling tegen het idee dat alle mensen even creatief waren.

Geloven dat iedereen even creatief is, is net zo belachelijk als geloven dat iedereen even intelligent is, maar het is bijna universeel geaccepteerd geraakt als gemeenplaats. Het is ook relatief nieuw, het heeft pas de afgelopen dertig of veertig jaar opgang gemaakt, en het kan bijna geen toeval zijn dat het samenvalt met de verkoop van creativiteit als een essentieel ingrediënt van sociaal en zakelijk succes.

Ik zou dat niet hebben gezegd als je me het een paar dagen eerder had gevraagd. Dan zou ik het idee hebben verdedigd dat iedereen creatief is, hoewel niet op dezelfde manier. Maar

nadat deze vriend me had ge-Gordon Torrd, begon ik de wereld door zijn ogen te zien, in elk geval een tijdje. Dat is één aspect van creatief zijn. Wees niet te vastgeroest in je eigen manier van doen. Wees zo nu en dan beïnvloedbaar. Laat onverwachte invloeden (zoals die van Torr) je ideeën veranderen. Je kunt altijd weer terugkeren naar je eigen overtuigingen als die realistisch zijn. Maar wees een toerist op het gebied van andere perspectieven. Ik begon met een cynisch oog te kijken naar voorbeelden van zakelijke creativiteit. Op internet zag ik een keer een opsomming van ‘manieren om creatief te zijn’ en hoewel ik die ooit vluchtig zou hebben doorgelezen en weer met iets anders verder zou zijn gegaan, werd mijn aandacht er nu door getrokken, en ik kreeg er een onaangenaam gevoel bij. Probeerden ze nu iets te verpakken op een botte en versimpelde manier waardoor hun missie juist verdampte?

Uiteindelijk zit ik met mijn antwoord op de vraag ergens in het midden. Ik denk inderdaad dat iedereen wordt geboren met enige creatieve impuls, of in elk geval de meeste mensen. Het is een authentieke menselijke energie. Kinderen vertellen zichzelf verhalen over de wereld. Ze maken tekeningen. Ze spelen vrij met hun speelgoed en laten knuffelbeesten met elkaar praten. Maar dit boek is niet voor kinderen. Het is voor volwassenen. En als het om volwassenen gaat heb ik het idee dat de creatieve impuls – ook al is die bij de meeste mensen misschien aanwezig – ongelijk is verdeeld. En toch zie ik die ongelijke verdeling anders dan Gordon Torr. Ik heb hem nooit ontmoet. Het is waarschijnlijk een aardige vent. Maar ik zie niet in waarom ik zou beweren dat sommige mensen in een fundamenteel opzicht creatiever zijn dan andere. Wat ik absoluut wel zou zeggen is dat creativiteit ongelijk is verdeeld binnen één individu. Het werkt anders in verschillende disciplines. Het werkt anders op verschillende momenten. We hebben allemaal blinde vlekken, en creatieve gebieden waarop we niets klaarspelen, maar we hebben ook briljante plekken, en creatieve gebieden waarop we opbloeien.

Dat is één aspect van creatief zijn. Wees niet te vastgeroest in je eigen manier van doen. Wees zo nu en dan beïnvloedbaar.

Als gevolg daarvan moeten alle mensen – die allemaal creatief zijn, tenminste tot op zekere hoogte, hoewel misschien niet in traditioneel opzicht – evengoed leren hoe ze hun ideeën moeten vinden, hoe ze ze moeten uitvoeren, wat ze ervan moeten vinden als ze eenmaal aan de wereld zijn vrijgegeven, en hoe ze moeten omgaan met de reacties van andere mensen. Een creatieve persoon kan onwillig zijn om ideeën naar buiten te brengen, en op dat moment is de creativiteit slechts theoretisch. En evenzeer kunnen zogenaamd niet-creatieve mensen leren hoe ze ideeën moeten krijgen en hoe ze daar iets van moeten maken, ook al gaat dat niet vanzelf – in het ideale geval iets wat perfect bij hun persoonlijkheid past. Als dat gebeurt, wat heeft het dan voor zin om onderscheid te maken?

Om verder te werken zullen we een definitie van een creatieve persoon nodig hebben. Dit is een eerste poging: een creatieve persoon is iemand die iets creëert.

Laten we daar eens mee beginnen. Dit is een van de fundamentele lessen van creativiteit. Maak je geen zorgen als een idee, een scène of een nummer eerst in zijn meest simplistische vorm in je opkomt. Dat gedeeltelijke opkomen is een soort kiemproces. Het zaadje kan heel goed in iets anders veranderen. Een creatieve persoon is een persoon die iets creëert. Laat dat maar even in de aarde rusten. Later komen we terug om het te verzorgen.

Ik wil me richten tot alle mensen die creëren. Ik wil hen allemaal bedienen. Dat betekent niet dat ze allemaal hetzelfde

uit dit boek zullen halen. Sommigen zullen alles bruikbaar vinden (hopelijk). Anderen zullen alleen geïnteresseerd zijn in bepaalde delen. Ik wil dat dit boek meer een soort gids is dan een specifieke verzameling regels en oefeningen. Andere boeken over creativiteit zijn heel programmatisch, deels omdat ze je ervan willen overtuigen dat ze het geheim in handen hebben. Ik denk niet dat ik geheimen heb. Ik heb het tegenovergesteld. Ik heb mijn verhalen en de verhalen van anderen – mensen die ik ken of mensen die ik heb ontmoet via het proces van het schrijven van dit boek – en ik heb de hoop dat mensen van hen zullen leren. Ik wil mensen niet vertellen wat ze moeten doen. Ik wil hun vertellen wat ze kunnen doen.

Einstein en Jiro

We hebben een creatieve persoon gedefinieerd als iemand die iets creëert, een definitie waar we niet veel mee opschieten. Maar wat is creativiteit? Het is bijna onmogelijk om iedereen het eens te laten worden over een definitie. Wikipedia komt tot stand door crowdsourcing. In de Engelstalige versie staat: ‘creativiteit is een fenomeen waardoor iets nieuws en op de een of andere manier waardevols wordt gevormd’.

Ik weet niet of dat wel helemaal waar is. Moet het iets nieuws zijn of kan het gewoon iets nieuws zijn voor de persoon die het maakt, op dat moment? (We zullen het later nog hebben over originaliteit en context.) Hetzelfde geldt voor het begrip waarde. Afhankelijk van wie je bent, wanneer je leeft en waar je bent, kan de waarde van iets sterk uiteenlopen.

Maar er is een nog fundamenteeler probleem. Deze definitie concentreert zich op de onpersoonlijke aard van creativiteit. Het concentreert zich op de dingen die worden gevormd in plaats van op degene die creëert. Voor dit boek wil ik, in elk geval in eerste instantie, nadenken over wat creativiteit is – en niet is – in het hoofd. Wat zijn de gebruiken en de overtuigingen die zich daaromheen vormen, die haar bevorderen, die haar belemme-

ren? Volgens mijn definitie – de Questopedia-definitie – is creativiteit de persoonlijkheid die het mogelijk maakt dat iets nieuws en op de een of andere manier waardevol gevormd kan worden. Neemt dat iets van de druk weg? Dat zou wel moeten.

Wat mij betreft is die persoonlijkheid niet altijd een positieve. Of beter gezegd, ze is meestal alleen positief wanneer ze creatief te werk mag gaan. Anders kan het een sleur zijn. Wat mij betreft gaat dingen creëren over het vinden van een plek voor gevoelens die anders het dagelijks leven in de weg zouden zitten. Dat zouden agressieve gevoelens kunnen zijn. Het zouden depressieve gevoelens kunnen zijn. Voor mij zijn dat twee veelvoorkomende gevoelens, en het zijn geen gevoelens waarvan ik wil dat ze mijn dagelijks leven overheersen, en daarom functioneren ze zo goed als motor om dingen te maken.

Toen ik klein was en mensen me vertelden dat Einstein de laatste decennia van zijn leven in New Jersey had gewoond, vond ik dat een gek idee. Ik vond het moeilijk voor te stellen dat hij daar rondliep met andere New Jersey-types – Tony Soprano kwam bij me op, hoewel hij nog niet bestond. Ging Einstein samen met iemand als Tony naar bouwplaatsen? Of stond hij op de boardwalk van Atlantic City, de muntjes in zijn zak tellend in de hoop dat hij genoeg contant geld bij elkaar kon schrapen om in het casino zijn slag te slaan? Op een gegeven moment waren mijn ouders en ik vanuit Philadelphia op weg om ergens in het noordoosten een optreden te doen. We namen de I-95, die langs Princeton, New Jersey, kwam, en toen ik het bord zag, herinnerde ik me dat ik had gelezen dat wanneer Albert Einstein door Princeton liep, hij altijd de grond afspeurde naar sigarettenpeuken. Als hij er een zag, pakte hij die op en stopte hij het restje tabak in zijn pijp. Het was niet zo dat hij krenterig was. Misschien was hij dat ook, maar dat was niet waarom hij het deed. Zijn arts had het hem verboden te roken, en hij was tegendraads. Hij was vindingrijk, maar ook liet hij de wereld weten dat hij niet wilde dat er muren om hem heen werden gezet. Als hij iets wilde, dan deed hij dat. Je moest eens proberen hem tegen te houden.